

ПРАВИЛНИК ОДБОРА ЗА ПОДИЗАЊЕ СПОМЕНИКА КРАЉУ ПЕТРУ I ВЕЛИКОМ ОСЛОБОДИОЦУ У БАЊАЛУЦИ

Апстракт: Спомен-дом краља Петра I Великог Ослободиоца у Бањалуци је грађен у вријеме златног доба Бањалуке, када су изграђене најрепрезентативније зграде у граду. То је био и период када су осниване и најважније културне институције, попут музеја, позоришта и библиотеке. Иако се заслуге за изградњу Дома краља Петра I приписују првом бану Врбаске бановине Светиславу Тиси Милосављевићу, у изградњи Дома су учествовали и многи појединци, привредне и културне установе са простора Врбаске бановине. Дом, у коме су се налазиле најзначајније културне институције, био је културни центар Бањалуке и Врбаске бановине.

Кључне ријечи: Дом краља Петра I, Одбор за подизање споменика, позориште, музеј, библиотека, изградња, отварање, Правилник.

Програм за пројекат Дома краља Петра I Великог Ослободиоца у Бањалуци (у даљњем тексту: Дом краља Петра I) састављен је на заједничкој сједници Одбора за подизање споменика краљу Петру I Великом Ослободиоцу у Бањалуци (у даљњем тексту: Одбор за подизање споменика) и Банске управе 28. маја 1933. године. Већ 5. и 6. јуна исте године архитекта Јосиф Голднер израђује скицу пројекта Дома краља Петра I. Планирано је да у њему добију своје просторије Народно позориште Врбаске бановине, Музеј Врбаске бановине и културно-просвјетна и хумана друштва, која се по организацији простиру на цијелом подручју Врбаске бановине.¹

Дом краља Петра I изграђен је на дијелу земљишта на ком се налазио бивши парк Зрински, који је поклонила Општина града Бањалуке, и земљишту које је Одбору за подизање споменика поклонио Милан Јанковић. Са земљишта некадашњег парка је уклоњен павиљон у којем се налазио киоск Ћири Чепрка-

¹ АРСБЛ, 9, V.

ловића, а са земљишта Милана Јанковића дрвена барака и гаража, које је до тада користио Милан Милић.²

На редовној сједници одржаној у априлу 1933. године чланови Одбора за подизање споменика су били подијељени у вези са избором земљишта на ком би се требао градити Дом краља Петра I. Док су једни заступали мишљење да се гради на земљишту добијеном од града,³ други су предлагали да се изврши замјена земљишта и Дом изгради на земљишту Вакуфа, поред градског парка.⁴

Зоран Пејашиновић у свом раду, на основу свједочења, наводи да је бан Милосављевић донио одлуку о локацији изградње на неком "теферичу",⁵ међутим, архивска грађа не нуди потврду тог навода.

Средства за подизање Дома краља Петра I обезбиједили су Одбор за подизање споменика, у износу од 1,200.000 динара, и Врбаска бановина, која је издвојила 930.000 динара.⁶ Великог новчаног учешћа у средствима Одбора за подизање споменика имало је и друштво "Змијање", које је на својој ликвидационој скупштини од 30. априла, односно 21. маја 1933. године одлучило да издвоји 300.000 динара за градњу Дома краља Петра I, у којем је планирано да се налази и соба Петра Кочића, а 150.000 динара је предато новооснованом Културном друштву "Змијање", које је наставило рад на културном и просвјетном подизању овог краја.⁷

Припреме и уређење земљишта на којем ће се градити Дом краља Петра I почеле су почетком јула 1933, да би радови на изградњи били готови до 11. септембра 1934. године, када је инжињер Марин Безић, предузимач из Загреба, поднио молбу за колаудацију⁸ извршених радова на довршењу Дома. Због примједби на извршени посао, уступно писмо је датирано тек 2. априла 1935. године, иако је до тада зграда већ била уселена. Представник Одбора за подизање споменика није хтио потписати уступно писмо док не реферише на сједници

² Исто

³ Из архивске грађе фонда Краљевска банска управа Врбаске бановине (1929–1941), I (Опште одјељење), а. ј. 2, додуше фрагментарне (сачуван је само предњи лист кошуљице предмета молбе), може се видјети да је Одбор за подизање споменика почетком 1931. године молио да му се додијели земљиште за изградњу Дома краља Петра I.

⁴ *Врбаске новине*, бр. 102 од 26. априла 1933. године, стр. 6.

⁵ *Театар под ореолом краља Петра. Камичак за мозаик бањалучког позоришта*, Гласник УАРРС, број 1, год. I, Бањалука 2009, стр. 367–372.

⁶ АРСБЛ, 9, V

⁷ *Врбаске новине* бр. 114 од 24. маја 1933. године, стр. 5.

⁸ "Сваки грађевински посао извршен од предузимача, лиферанта или руковоаца радова у режији на новим или постојећим објектима–намењеним јавној употреби–прима се средством једне комисије, која се зове колаудујућа комисија", Правилник о колаудовању и суперколаудовању грађевинских послова Министарства грађевина, члан 1, *Службене новине Краљевине Југославије*, бр. 78, 7. априла 1931. године, стр. 451.

Одбора за подизање споменика, а и 1936. године се Одбор жалио на недостатке извршених радова и тражио да их извођач радова Марин Безић отклони.⁹

На изградњи Дома краља Петра I учествовали су:

- Нађ Лајош из Бањалуке на уклањању киоска Ћире Чепркаловића са градилишта Дома краља Петра I,
- Александар Вулић из Бањалуке на земљаним радовима,
- Марин Безић из Загреба на новоградњи и довршењу Дома и уређењу нове позорнице у Дому краља Петра I,
- Фирма "Калорифер" из Загреба на инсталацији водовода и канализације и централног парног и ваздушног гријања,
- Франц Прапротник из Љубљане на столарским радовима,
- Браћа Дивјак из Бањалуке на инсталацији електричног освјетљења, набавци и инсталацији свјетлећих објеката и набавци рефлектора и других специјалних апарата за свјетлосне ефекте на позорници, као и њиховој монтажи,
- Управа Казненог завода у Старој Градишци на изради и уређењу музејске босанске собе и изради портала и оквира за слике у музејским просторијама,
- Драгутин Хебл из Бањалуке на изради и намјештању зидних ормара у музејским просторијама и преради и монтажи сједишта из старе позоришне зграде у Дом краља Петра I,
- Петар Ивезић на набавци и монтажи нових сједишта за позорнице,
- Петар Хрицак из Славонског Брода на уређењу позоришних гардероба¹⁰ и
- Драгутин М. Инкиостри, који је декорисао велику позоришну салу, украсне рељефе на фасади Дома и портал на улазу у музејску салу "Петра Мркоњића".¹¹

Још у августу 1934. године Одбор за подизање споменика је најављивао да ће се почетком октобра обавити свечано освећење Дома краља Петра I.¹² Свечаност отварања и освећења, по Вуку Јеловцу, била је заказана за 15. окто-

⁹ АРСБЛ, 9, V

¹⁰ Исто

¹¹ *Од Музеја Врбаске бановине до Музеја Републике Српске*, главни уредник Радмила Кулунџија, Бањалука 2010, стр. 45.

¹² *Врбаске новине*, бр. 487 од 19. августа 1934. године, стр. 2.

бар 1934. године,¹³ међутим, због атентата на краља Александра Карађорђевића, свечаност није одржана.¹⁴

Усељење Музеја је трајало од 1. до 15. новембра 1934. године, док се Позориште уселило у нову зграду 2. и 3. новембра.¹⁵ Отварање врата посјетиоцима и први догађај у згради Дома краља Петра I била је свечана комеморација посвећена краљу Александру Карађорђевићу.¹⁶

Прва представа, *Наход* Бранислава Нушића, као и отварање пете сезоне позоришта, одиграна је 14. новембра 1934. године.¹⁷ Позориште је наредне године, приликом свечаности отварања шесте сезоне, 6. септембра 1935. године понијело име Бановинско народно позориште краља Петра I Великог Ослободиоца.¹⁸ Свакако је и Музеј Врбаске бановине у новом простору почео с радом крајем 1934. и остао у Дому краља Петра I до 1953. године, када је пресељен у Бански двор, односно Дом културе.¹⁹

Крајем новембра 1935. године своје просторије у Дому краља Петра I је добила и библиотека, основана 25. новембра под називом Народна библиотека краља Петра I Великог Ослободиоца,²⁰ која је почела са радом 26. априла 1936. године.²¹

Одбор за подизање споменика блаженопочившем краљу Петру I Великом ослободиоцу у Бањалуци формиран је 12. јуна 1925. године на састанку представника свих културних и просвјетних установа у Бањалуци, а прва сједница је одржана 15. јуна исте године.²² Овом приликом доносимо препис Правилника Одбора за подизање споменика Петру I Великом ослободиоцу у Бањалуци из 1929. године, када је Одбор проширен и састављен Правилник.²³

¹³ Вук Јеловац, *Бањалука у прошлости*, Бањалука 1960, стр. 75. Неки аутори су тај датум узели као датум када се Позориште преселило у Дом: *Урбанистички развој Бањалуке*, приредила Љиљана Шево, Бања Лука 1996, стр. 154. Исти аутор у књизи *Народно позориште Републике Српске Бањалука – 70 сезона* наводи да је Позориште усељено у нову, намјенску зграду 15. октобра 1934. године, стр. 13.

¹⁴ У *Врбаским новинама*, бр. 558 од 13. новембра 1934, пише: "Прије неколико дана довршени су радови на Дому Краља Петра I Великог Ослободиоца, па је Одбор закључио да због опште народне жалости не буде, за сада, никаквог свечаног ни формалног отварања него да поједине установе и друштва која ће бити смјештена у Дому уђу у одређене им просторије и почну са својим редовним радом", стр. 3.

¹⁵ АРСБЛ, 9, V.

¹⁶ *Врбаске новине*, бр. 558 од 13. новембра 1934. године, стр. 2.

¹⁷ Р. Lazarević, J. Lešić, M. Šukalo, *Narodno pozorište Bosanske krajine 1930–1980.*, enciklopedijsko izdanje, Banjaluka 1980, str. 404.

¹⁸ *Преглед сезоне 1935–1936*, Бањалука 1936, стр. 3.

¹⁹ *Од Музеја Врбаске бановине до Музеја Републике Српске*, главни уредник Радмила Кулунџија, Бањалука 2010, стр. 67.

²⁰ *Врбаске новине* бр. 869 од од 29. новембра 1935. године, стр. 2.

²¹ *Врбаске новине* бр. 982 од од 28. априла 1936. године, стр. 3

²² *Отаџбина*, Бањалука, 15. јуна 1925, бр. 85, стр. 3.

²³ Ђорђе Микић, *Бањалука, култура грађанског друштва*, Бањалука 2004, стр. 214.

**ПРАВИЛНИК
ОДБОРА ЗА ПОДИЗАЊЕ СПОМЕНИКА
КРАЉУ ПЕТРУ I. ВЕЛИКОМ ОСЛОБОДИОЦУ У БАЊА ЛУЦИ**

Čl. 1.

Da se podigne dostojan spomenik Kralju Petru I. Velikom Oslobodiocu u Banjoj Luci izabran je na sednici izaslanika sviju humanih i kulturnih društava u Banjoj Luci Odbor za podizanje spomenika Kralju Petru I. Velikom Oslobodiocu u Banjoj Luci.²⁴

Чл. 2.

Средства за постигнуће ове сврхе јесу:

- 1) приноси чланова
- 2) добровољни прилози
- 3) приходи са забава и разних других приредаба

Čl. 3.

Članovi su:

- 1) Veliki dobrotvori, koji prilože od jednom ili u godišnjim obrocima kroz 2 godine najmanje 10.000 Din.
- 2) Dobrotvori, koji prilože od jednom ili u jednakim godišnjim obrocima kroz 2 godine najmanje 3.000 Din.
- 3) Osnivači, koji prilože od jednom ili u jednakim mesečnim obrocima kroz 2 godine najmanje 1.000 Din.
- 4) Pomagači, koji prilože od jednom ili u jednakim mesečnim obrocima kroz 2 godine najmanje 500 Din.
- 5) Prilagači, koji prilože od jednom ili u jednakim mesečnim obrocima kroz 2 godine najmanje 100 Din.

Чл. 4

Одбор сачињавају председник, два подпредседника, два тајника, два благајника и 12 одборника, који се састају најмање сваког месеца једанпут.

Осим тога почасни председници су православни епископ, католички бискуп и муслимански муфтија из Бање Луке.

²⁴ У изворном тексту правилника чланови су писани наизмјенично латиницом и ћирилицом.

Čl. 5.

Radi lakšeg i bržeg otpravljanja redovnih poslova može se izabrati uži odbor od šest lica koji će stajati pod rukovodstvom šireg odbora i ovaj izveštavati na redovnim sednicama o svemu, što bude dotle poduzeo i postigao.

Чл. 6.

У свакоме месту Врбаске бановине где се упише најмање 30 чланова основаће се пододбор, који чине председник, подпредседник, тајник, благајник и тројица одборника.

У осталим местима именоваће одбор по једног повереника.

Рад тих одбора аналоган је раду одбора у Бањој Луци, те ће они као и повереници свака 3 месеца слати прикупљени новац са обрачуном одбору у Бањој Луци

Čl. 7.

U junu mesecu svake godine održaće se u Banjoj Luci redovna godišnja skupština, na kojoj će odbor podneti izveštaj o svome dotadašnjem radu, a skupština će to uzeti u ocenu.

Чл. 8.

Редовна ће годишња скупштина поред тога моћи да доноси потребне измене у овоме правилнику, а за случај потребе да бира и нови одбор.

Čl. 9.

Skupština će ujedno izabrati nadzorni odbor od 3 člana za godinu koja bude na Redu, a ovaj će odbor voditi nadzor o celokupnom poslovanju upravnog odbora i podnositi o tome izveštaj godišnjoj skupštini.

Чл. 10.

На скупштини имају право присуствовати, говорити и одлучивати они чланови, који су дотле или свој принос сасвим исплатили или га тачно и на време дотле у оброцима уплаћивали.

Čl. 11.

Spomenik će se podići u vidu jednog doma za prosvetne, humane ili opće kulturne svrhe, ali konačnu odluku o tome u kome će vidu biti spomenik doneće poslednja godišnja skupština.

У Бањој Луци, октобра 1929.

Odbor.